

УДК 330.101.54

Доценко О.Ю.

РІВЕНЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ФАКТОРИ, ЯКІ ЙОГО ФОРМУЮТЬ

Виявленні фактори інноваційного розвитку регіонів та визначений рейтинг регіонів України по кожному з факторів. Розрахований рівень інноваційного розвитку регіонів України

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, регіон

Identifying factors of innovative development of regions of Ukraine The rating for each of the factors. Calculated level of innovation development in regions of Ukraine

Key words: innovation, innovative development, the region

Основним фактором посилення конкуренції національної й світової економіки є стрімке зростання темпів науково-технічного прогресу, що й визначило інноваційний шлях розвитку всіх суб'єктів економіки: держави, регіонів, галузей промисловості, підприємств. Така зміна визначає необхідність інноваційних перетворень, починаючи з матеріально-технічної бази й закінчуючи змінами соціально-економічних процесів.

Для української економіки характерний досить низький рівень освоєння й використання інновацій, розвитку різних форм фінансування й страхування інноваційних проєктів, що негативно відображається на конкурентоспроможності української продукції, що не приводить до зміцнення позицій України на світових ринках.

Для зміни сформованої ситуації необхідні кардинальні зміни, щодо створення умов для інноваційного розвитку регіонів і України в цілому. Виникає необхідність у розробці методичного інструментарію формування механізмів інноваційного розвитку регіонів, які дозволять забезпечити підвищення конкурентоспроможності регіону й росту його соціально-економічного розвитку.

Найбільш ефективний шлях забезпечення процвітання регіонів і підвищення їхньої конкурентоспроможності - це адаптація результатів науково-виробничої діяльності до вимог ринку, формування політики стійкого розвитку регіону за рахунок інновацій у сфері управління, виробництва й збуту.

Процес інноваційного розвитку регіону припускає інтеграцію науково-технічної сфери в соціально-економічні процеси розвитку регіону, що означає формування системи інститутів, здатних генерувати нововведення й створювати нові ринки наукомісткої продукції й послуг, у результаті чого формується регіональна інноваційна система.

Стабільність соціально-економічного розвитку національної економіки є найважливішим чинником інноваційного розвитку, тому що формує зовнішнє середовище розвитку інновацій.

Дослідження розвитку інноваційних процесів в регіонах України загалом здійснювалися у працях О.Б. Жихор, О.Б. Снісаренко, Т.І. Городиського, В. Нежиборця та ін. [1-4] Незважаючи на велику кількість публікацій та низку послідовних заходів, впроваджених державними структурами і спрямованих на підвищення ефективності інноваційного розвитку в Україні та її регіонах, він поки що залишається на досить низькому рівні. В якості проблемних виступають питання, пов'язані з визначенням рівня інноваційного розвитку окремих регіонів, що не дає змоги формувати державну політику в сфері інновацій на рівні регіонів з урахуванням їх специфіки та сучасного стану розвитку.

Тому метою статті стало виявлення факторів та показників інноваційного розвитку регіонів України та визначення на їх підставі рівня інноваційного розвитку окремих регіонів.

Характерними рисами інноваційного розвитку регіону, які відрізняють цей шлях розвитку від можливих інших, є:

- безперервність змін шляхом послідовного перетворення соціально-економічних процесів у регіоні, досягнення високого рівня конкурентоспроможності й забезпечення адаптації до нових умов;

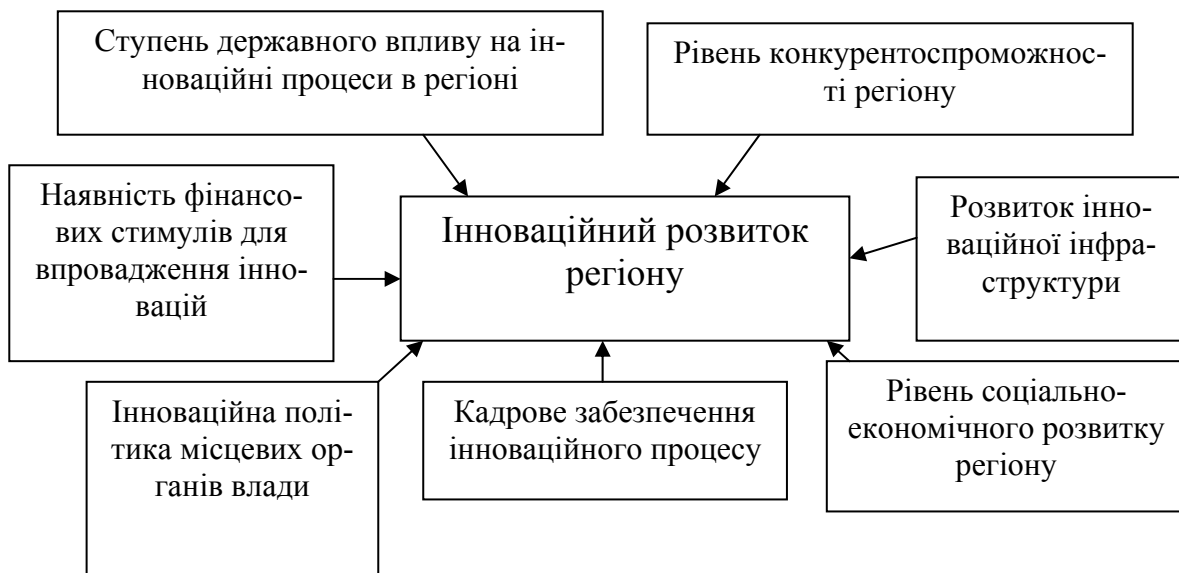
- інноваційний розвиток перебуває в постійному саморозвитку, що ґрунтується на постійному росту суспільних потреб у регіоні, які задовольняються комерціалізацією інновацій, і у свою чергу, приводить до формування нових потреб більш високого рівня і є основою до подальшого інноваційного розвитку;

- інноваційний розвиток характеризується проявом причинно-наслідкових відносин і відображається у взаємодії й мотивації всіх елементів регіонального розвитку.

Ці характеристики перебувають у тісному взаємозв'язку, підтримують і активізують один одного в процесі реалізації інноваційного розвитку, критерієм якого виступають підвищені темпи економічного росту регіону й росту добробуту населення. Їх сукупність дозволяє розглянути процес інноваційного розвитку регіону як систему, визначити напрямки його розвитку з виділенням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, визначити ефективність інноваційних перетворень з урахуванням виробничих і суспільних змін [5].

Інноваційний розвиток у регіоні і його ефективності визначається можливостями конкретного регіону з урахуванням обраної моделі інноваційного розвитку, що формується під вплив ряду факторів (рис 1.). Виділені фактори, їх взаємозв'язок і переплетіння визначають особливості інноваційного розвитку окремого регіону й дозволяють сформувати найбільш ефективну модель його реалізації.

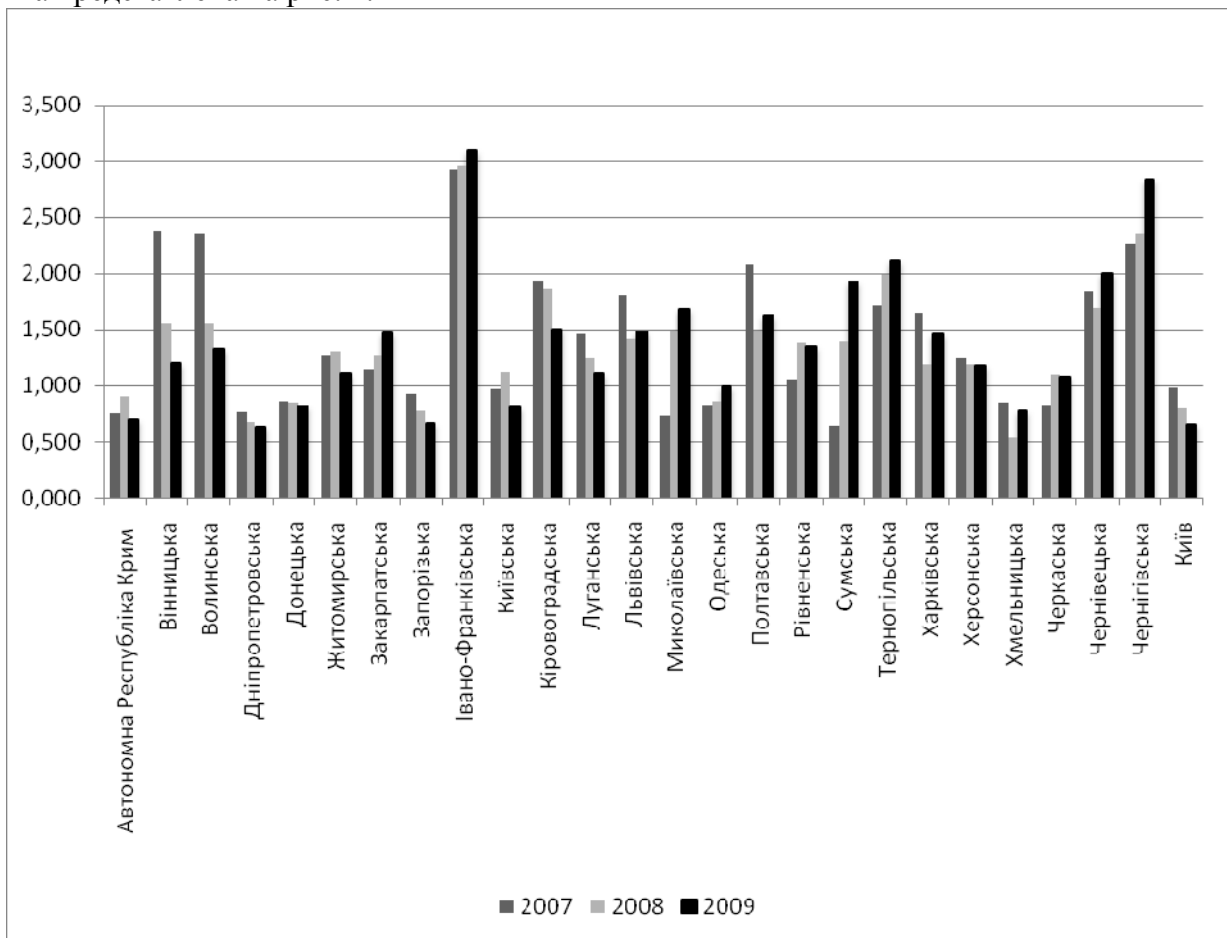
За даними Держкомстату щодо кількості інноваційно активних промислових підприємств регіонів України можна стверджувати про значну різницю в інноваційному розвитку регіонів України. Згідно зі Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція. [7]

Рис. 1 – Фактори, які формують та впливають на інноваційний розвиток регіону

Найбільше поширення інноваційної діяльності спостерігається в місті Києві 180 інноваційно активних підприємств у 2007 році та 155 у 2008 році. До п'ятірці лідерів увійшли Харківська, Львівська, Івано-Франківська та Донецька області, де також спостерігається зменшення кількості інноваційно активних підприємств у 2008 році. Погіршення ситуації у 2008 році було наслідком фінансово-економічної кризи в Україні та світі, що, перш за все, відобразилося на погіршенні доступу до фінансових ресурсів у країні. Дніпропетровська область займала 7 місце в 2007 році та 6 місце в 2008 році з кількістю 70 та 63 інноваційно активних підприємств відповідно.

Але кількість інноваційно активних промислових підприємств регіону не говорить саме про рівень інноваційного розвитку, з цього приводу реальну картину інноваційного розвитку може представити частка інноваційно активних промислових підприємств в регіоні, яка представлена на рис. 2.

Джерело: розраховано на основі даних [6]

Рис. 2 – Частка інноваційно активних підприємств в регіоні за 2007-2009 роки

Якщо розглядати відсоток інноваційно активних промислових підприємств регіону до загальної кількості промислових підприємств в регіоні, то по всій території України цей відсоток не перевищує 3,5%. Середній відсоток кількості інноваційно активних промислових підприємств дорівнює 1,4%. До того ж в Україні склалася ситуація з тим, що в регіонах які мають позиції лідерів по кількості інноваційно активних промислових підприємств (м. Київ, Харківська, Донецька, Дніпропетровська області), частка інноваційно активних промислових підприємств не перевищує 1%. Більш позитивна ситуація склалася в Івано-Франківській області – 3% та Чернігівської, Тернопільської і Чернівецької областях з част-

кою близько 2%. Виходячи з цього, маємо досить низький рівень інноваційного розвитку регіонів та України в цілому.

На нашу думку, більш інформативними показниками інноваційного розвитку регіону є показники, які характеризують обсяги реалізації інноваційної продукції, так як саме реалізована продукція формує додану вартість та валовий регіональний продукт, а також свідчить про кінцевий результат інноваційної діяльності підприємства. Інноваційна продукція – це продукція, яка є новою або значно удосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Новими продуктами вважаються товари та послуги, що суттєво відрізняються своїми характеристиками або призначенням від продуктів, що виготовлялися підприємством раніше. До обсягу інноваційної продукції віднесена вищезазначена продукція, що впроваджувалася у виробництво протягом останніх трьох років і перш за все призначена для реалізації на вітчизняному ринку. [6, с. 401]

Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує інноваційну продукцію таким чином: « Інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам: вона є результатом виконання інноваційного проекту; така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.» [7]

Для визначення рівня інноваційного розвитку регіону слід використовувати такі показники, як:

1) Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку, регіону в сукупному обсязі реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку, України, % (k_1)

$$k_1 = \frac{RI Pr_i}{\sum RI Pr} \times 100 \% ,$$

де $RI Pr_i$ - обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку, i -регіону, $\sum RI Pr$ - обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку в цілому по Україні

2) Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку, регіону в сукупному обсязі реалізованої промислової продукції, робіт, послуг регіону, % (k_2)

$$k_2 = \frac{RI Pr_i}{RPP_i} \times 100 \%$$

де RPP_i - обсяг реалізованої промислової продукції, робіт, послуг i -регіону

3) Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції, що є новою лише для підприємства, регіону в сукупному обсязі реалізованої інноваційної продукції, що є лише для підприємства, України, % (k_3)

$$k_3 = \frac{RIPp_i}{\sum RIPp} \times 100 \%$$

де $RIPp_i$ - обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою лише для підприємства i -регіону,

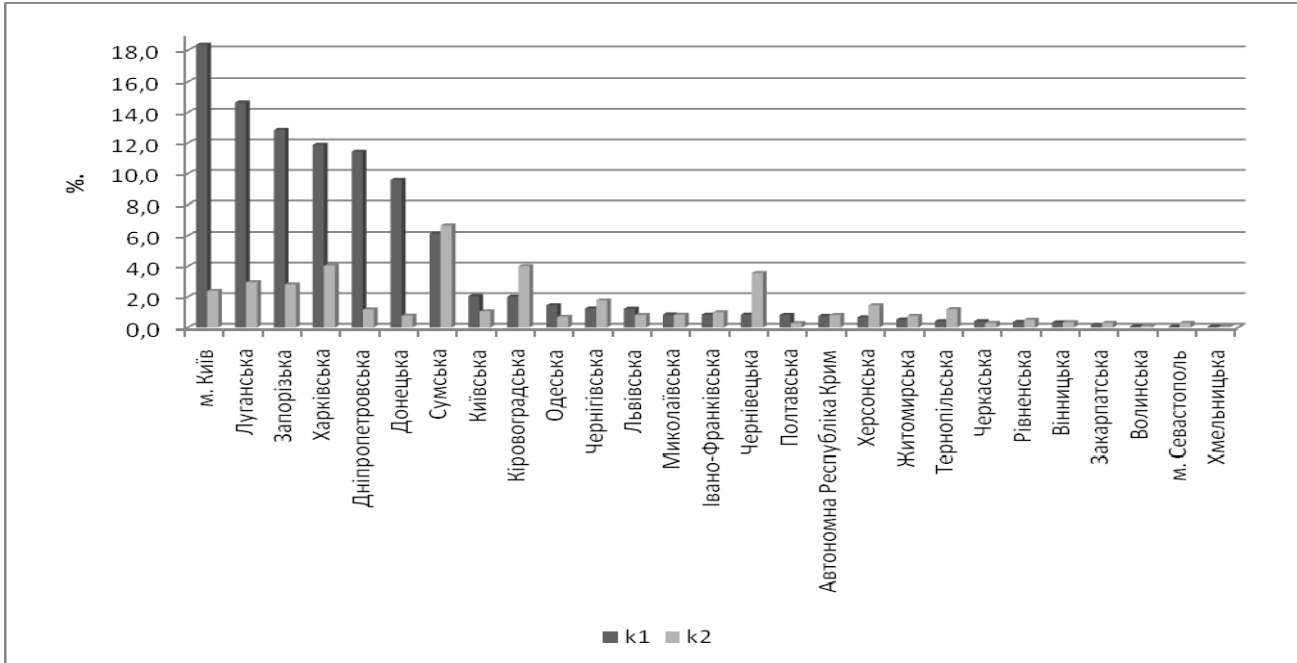
$\sum RIPp$ - обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою лише для підприємства в цілому по Україні

4) Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції, що є лише для підприємства, регіону в сукупному обсязі реалізованої промислової продукції, робіт, послуг регіону, % (k_4)

$$k_4 = \frac{RIPp_i}{RPP_i} \times 100 \%$$

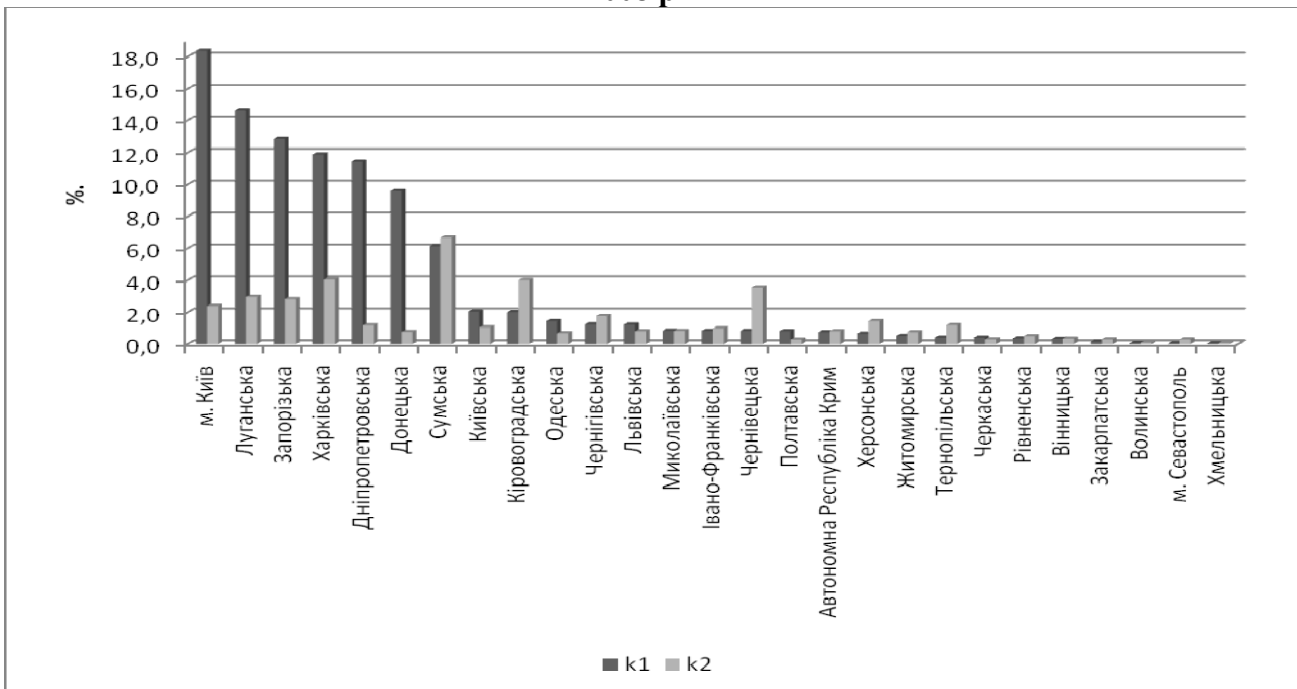
Загальний показник, який характеризує кінцевий результат інноваційної діяльності підприємств регіону є частка сукупного обсягу реалізованої інноваційної продукції регіону в сукупному обсязі реалізованої промислової продукції, робіт, послуг регіону (k_5)

$$k_5 = \frac{RI Pr_i + RIPP_i}{RPP_i} \times 100 \%$$

Джерело: розраховано на основі даних [6]

Рис. 3 – Показники обсягу реалізації інноваційної продукції, що є новою для ринку за 2008 рік

Джерело: розраховано на основі даних [6]

Рис. 4 – Показники обсягу реалізації інноваційної продукції, що є новою лише для підприємства за 2008 рік

Як бачимо з рисунків 2-4, значення показників частки обсягу реалізації інноваційної продукції регіону в її сукупному обсязі країни та частки обсягу реалізації інноваційної продукції регіону в сукупному обсязі реалізації регіону мають досить різні значення, та свідчать про те, що ті регіони які мають найвищі показники обсягів реалізації інноваційної продукції, в сукупному обсязі реалізованої продукції регіону мають досить низькі значення.

Можна стверджувати, що на сьогодні інноваційна продукція не є визначальною при формуванні регіонального обсягу реалізації, та як слідство валового регіонального продукту. Тому реальну ситуацію з точки зору впливу інноваційного розвитку регіону на формування його соціально-економічного стану відображають саме показники κ_2 та κ_4 , так як свідчать про рівень інноваційної продукції регіону в сукупному обсязі.

Істотний вплив на рівень інноваційного розвитку в регіоні визначає частка державної участі в управлінні інноваційними процесами в регіоні. Основним документом, який визначає напрям державного регулювання в області інноваційного розвитку, є закон України «Про інноваційну діяльність» [7]. Відповідно до якого, Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

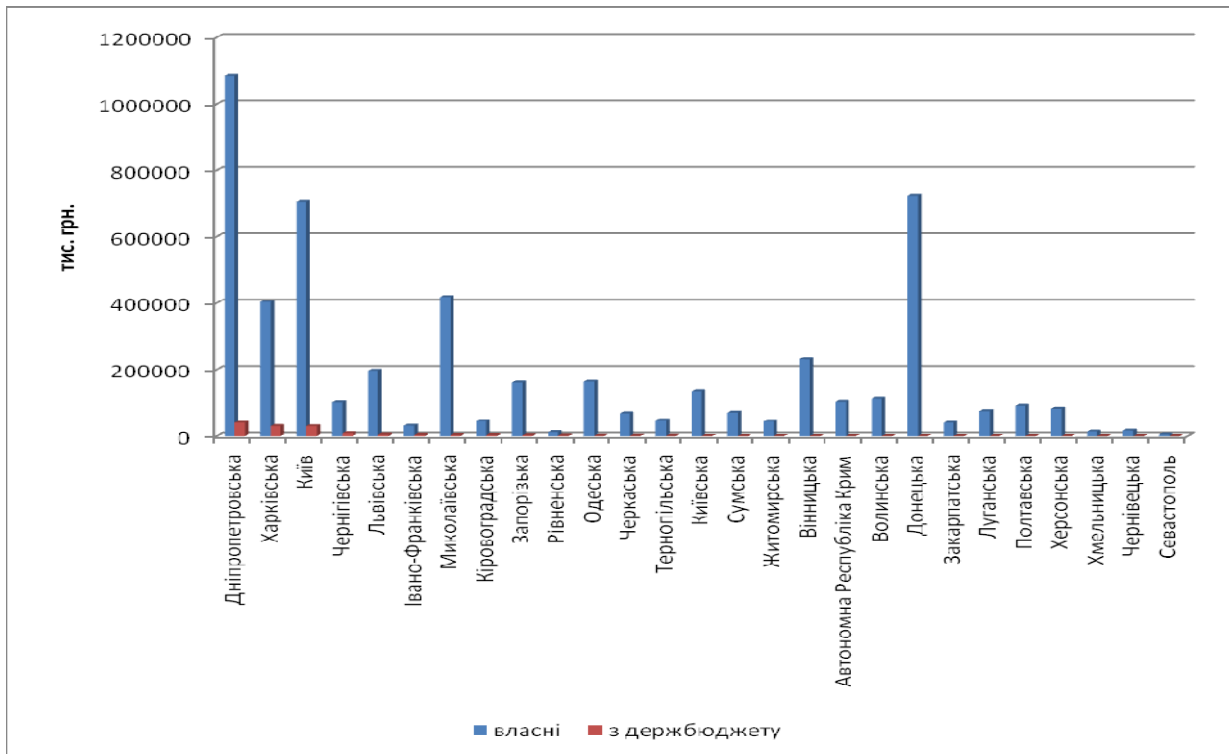
- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування й розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Також цей законодавчий акт визначає й повноваження місцевих органів влади щодо інноваційного розвитку, а саме Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні і районні ради відповідно до їх компетенції. Цей факт говорить про те, що фактор державного впливу є основним для інноваційного розвитку регіонів, тому що визначає основні напрямки й обмеження в їх інноваційній політиці.

Крім законодавчого регулювання інноваційної діяльності в Україні і її регіонах ступінь державного впливу визначається й рівнем фінансової підтримки регіональних інноваційних програм і проектів, а саме рівнем фінансування за рахунок коштів державного бюджету (рис.4)

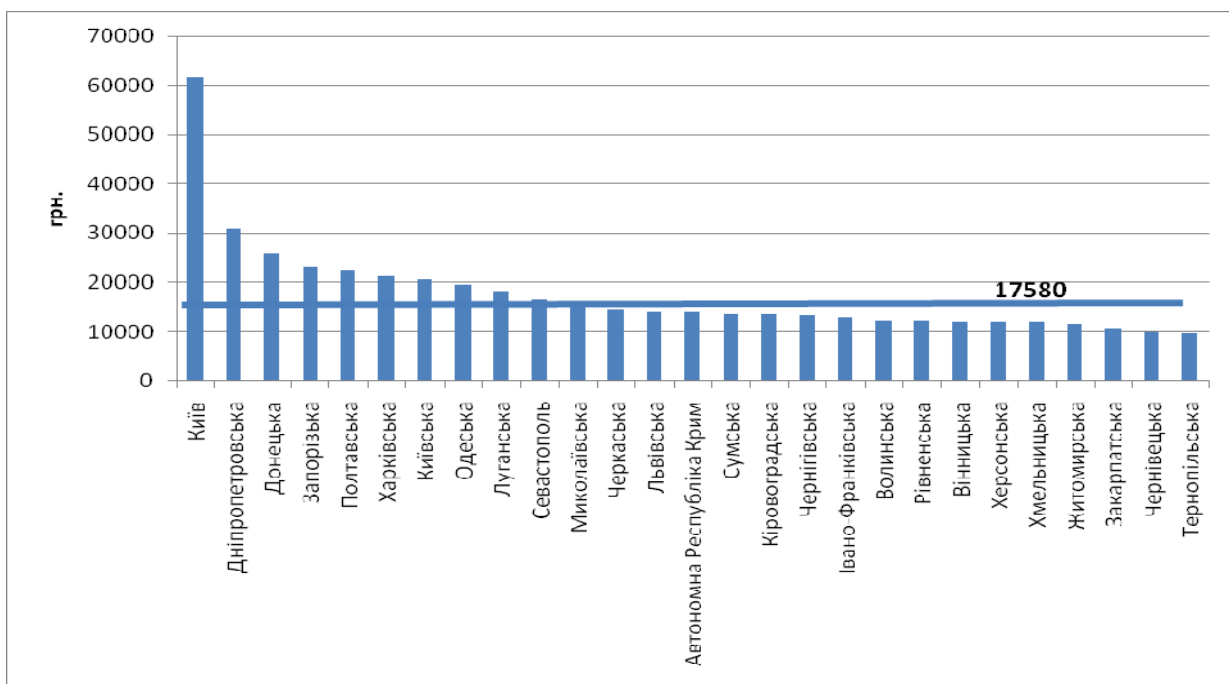
Як бачимо, рівень бюджетного фінансування, по-перше, досить низький відносно власних джерел фінансування підприємств, по-друге, немає поширеного характеру по всім регіонам України, про що свідчить відсутність бюджетного фінансування в деяких регіонах, та по-третє, носить не регулярний характер.

Рівень соціально-економічного розвитку регіону є теж досить вагомим фактором інноваційного розвитку країни, у зв'язки з тим, що на сьогоднішній день в країні склалася ситуація зі значними диспропорціями в рівні соціально-економічного розвитку, що підтверджує рис. 5.

Джерело: розраховано на основі даних [6]

Рис. 5 – Співвідношення власних та бюджетних джерел фінансування інноваційної діяльності за регіонами в 2009 році

Джерело: розраховано на основі даних [6]

Рис. 6 - Валовий регіональний продукт на душу населення за 2008 рік

Диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів України досить чітко простежують відносно рівня ВРП на душу населення в м. Києві та іншими областями України. Так між першим та другим місцями в рейтингу ВРП на душу населення різниця майже в 2

рази, а між першим та останнім місцями більше ніж в 6 раз. Якщо порівнювати регіони між собою, то виявлені диспропорції менш помітні, але і в 2007 і в 2008 році 18 областей мали менший за середній рівень ВРП на душу населення, а це 2/3 регіонів країни.

За даними Фонду «Ефективне управління», який здійснює дослідження конкурентоспроможності України та її регіонів у партнерстві із Всесвітнім економічним форумом та за його методологією. Провідне місце в рейтингу, як і в минулі роки, посідає місто Київ, що має 4,21 бали. За Києвом з незначним відставанням іде Дніпропетровська область, яка набрала 4,12 балів. Далі йдуть дві пари областей: Закарпатська і Львівська області і АР Крим з Донецькою областю. Замикає умовну групу лідерів Харківська область, яка набрала 4,04 бали. Трохи меншим за середній бал 3,97 мають Полтавська, Черкаська і Хмельницька області йдуть одна за одною. Запорізька, Одеська, Луганська і Херсонська області також ідуть щільною групою, набравши бали від 3,90 до 3,95. У третій групі представлені шість областей, які отримали найнижчі бали. Волинська, Рівненська та Івано-Франківська, Сумська, Житомирська і Вінницька області. [8]

Щодо кадрового забезпечення інноваційної діяльності в регіонах, то в Україні склалася типова ситуація, яка характеризується накопиченням наукових фахівців у м. Києві та в деяких областях, а саме Харківської, Дніпропетровської, Донецької, Львівської, тобто в регіонах з найвищим рівнем інноваційного розвитку. До того ж, серед кількості наукових фахівців по регіонах теж простежується різка диференціація.

Регіональна інноваційна інфраструктура включає учасників інноваційних процесів, які відбуваються на рівні регіону, їх взаємодію, форми організації прямих й зворотних зв'язків між ними. Вона відображає особливості інноваційного регіонального розвитку і є невід'ємною частиною національної інноваційної інфраструктури. Інноваційна інфраструктура регіону повинна забезпечувати об'єднання зусиль місцевих органів влади, науково-технічних організацій й підприємницького сектору в інтересах прискореного використання та впровадження досягнень науки й технологій з метою підвищення якості життя населення регіону та його сталого економічного розвитку.

В Україні сформовано окремі елементи інноваційної інфраструктури: створено 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 10 інноваційних центрів, при вищих навчальних закладах, Український інститут науково-технічної інформації з регіональними відділеннями. Але існуюча інноваційна інфраструктура сконцентрована в м. Києві та деяких обласних центрах, а загалом по регіонах вона має досить розгалужену мережу організацій, які не забезпечують збалансованого доступу до ресурсів і послуг учасників інноваційного процесу, що значно обмежує комерціалізацію результатів інноваційної діяльності [9].

Наявність фінансових стимулів для впровадження інновацій в регіоні зв'язано з наступним фактором інноваційного розвитку регіону, інноваційною політикою місцевих органів влади. Місцеві органи влади формують інноваційну політику розвитку регіону у вигляді Регіональної програми інноваційного розвитку на довгостроковий період, яка спрямована на сприяння найбільш повній реалізації інноваційних ресурсів регіону через систему функцій регіональних органів влади:

- акумулювання вільних коштів за рахунок оптимізації управління бюджетом, його планування та виконання, підтримка структурної збалансованості доходної та витратної частин бюджету;
- сприяння кооперації та взаємодії різноманітних суспільних інститутів в здійсненні інновацій: банків, підприємницького сектора, науково-дослідних інститутів, вузів тощо;

- організація постійно діючих науково-технічних салонів, ярмарок, виставкових комплексів зі стендами нових розробок наукових установ, нової продукції підприємств, бізнес-планів інноваційних пропозицій;
- координація інноваційної діяльності в регіоні через формування власної інноваційної стратегії розвитку кожного регіону обласного рівня, а в рамках області – адміністративного району, міста;
- розробка та використання системи обов'язкових відрахувань частини прибутку добувних галузей, які використовують ресурси регіону, для створення фонду екологічних інновацій;
- стимулювання інновацій шляхом розміщення в технопарках чи на підприємствах бізнес-інкубаторів державних замовлень від регіональної адміністрації;
- ініціювання створення регіональних інноваційних структур місцевою владою, надання їм юридичних, консультаційних, ділових послуг, допомога в пошуку партнерів, укладання угод під гарантії регіональних органів влади, захист інтересів наукових організацій при тимчасовому наданні обладнання та приміщень в оренду;
- здійснення кадрового забезпечення інновацій шляхом тренінгів, семінарів;
- регулювання інноваційного підприємництва шляхом різного роду регіональних преференцій (податкових пільг, цільових субсидій, звільнення від місцевих платежів, кредитних гарантій). [10]

Перераховані вище фактори впливу на інноваційний розвиток регіону, визначають кількісні параметри, здатність впроваджувати інновації, залучати фінансові ресурси.

В таблиці 1 представлені зведені показники рейтингу вищенаведених показників, які формують та впливають на інноваційний рівень регіону.

На підставі проведеного ранжирування регіонів за факторами інноваційного розвитку представимо рейтинг кожного регіону, відповідно до якого визначений рівень інноваційного розвитку (табл. 2)

Ранжирування регіонів за факторами інноваційного розвитку ще раз підтвердило наявність в Україні значну диференціацію в розвитку між регіонами, виділяються регіони з найвищим рівнем як соціально-економічного розвитку так й інноваційного розвитку. Надмірна диференціація регіонів по показникам як соціально-економічного розвитку так і інноваційного розвитку перешкоджає формуванню загального економічного простору й проведенню ефективної економічної та інноваційної політики. Тому подальше дослідження у цьому напрямку буде спрямоване на визначення найбільш значущих факторах інноваційного розвитку з метою формування більш ефективної регіональної інноваційної політики, спрямованої на підвищення соціально-економічного рівня регіону.

Література

1. Жихор О.Б. Формування інноваційної політики розвитку регіонів та механізми її реалізації. – Автореф. дис. доктора економік/ наук за спеціальністю 08.00.05 /Інститут регіональних досліджень НАН України, - Львів, 2010.-. 41с.
2. Снісаренко О.Б. Оцінка інноваційного потенціалу регіонів України. – Автореф. дис.. канд.. економ. наук 08.00.05/ Харківській національній академії міського господарства.. Харків. 2008.-24с.
3. Городиський Т.І. Управління інноваційним потенціалом регіону. – Автореф. дис.. канд.. економ. наук 08.00.05 /Ужгородський національний університет, Ужгород, 2008.-16с.
4. Нежиборець В. Проблеми розвитку та активізації інноваційної діяльності: регіональний аспект - Електрон. ресурс/ Режим доступу: URL <http://www.ndiiv.org.ua/index.php/2009-05-25-13-09-10/269-2009-10-07-12-08-56>
5. Беспаликов В.П. Механизмы инновационного развития отраслей промышленности Автореф. дис. канд.. екон. уаук 08.00.05/ Государственная академия профессиональной переподготовки и повышения квалификации руководящих работников и специалистов инвестиционной сферы. – Москва, 2007, 23с.

Таблиця 1

Зведений рейтинг факторів інноваційного розвитку регіонів України

	ВРП	Рівень соціально-економічного розвитку регіону	Кількість інноваційно активних підприємств у промисловості	Обсяг інноваційної продукції	Власні джерела фінансування інноваційної діяльності	Бюджетні джерела фінансування інноваційної діяльності	Рівень конкурентоспроможності регіону	Кадрове забезпечення інноваційного процесу	Сукупний рейтинг інноваційного розвитку
АРК	11	13	16	16	11	12	5	10	11,75
Вінницька	12	20	10	24	14	17	20	18	16,88
Волинська	24	18	25	8	18	20	15	24	19,00
Дніпропетровська	3	2	6	5	1	1	2	3	2,88
Донецька	2	3	5	2	2	9	6	4	4,13
Житомирська	18	23	15	21	22	10	19	22	18,75
Закарпатська	22	24	20	23	26	18	3	20	19,50
Запорізька	7	4	19	3	9	21	11	7	10,13
Івано-Франківська	15	17	4	12	16	6	17	17	13,00
Київська	8	7	7	11	19	11	-	8	10,14
Кіровоградська	21	15	17	13	21	7	-	21	16,43
Луганська	6	9	8	1	4	22	13	11	9,25
Львівська	9	12	3	10	6	5	4	5	6,75
Миколаївська	13	10	9	22	5	19	-	12	12,86
Одеська	5	8	11	15	7	4	12	6	8,50
Полтавська	10	5	12	19	12	23	8	13	12,75
Рівненська	20	19	23	25	23	13	16	25	20,50
Сумська	16	14	21	9	15	15	18	9	14,63
Тернопільська	25	26	13	17	20	24	-	23	21,14
Харківська	4	6	2	6	10	3	7	2	5,00
Херсонська	23	21	24	18	17	14	14	16	18,38
Хмельницька	17	22	26	26	13	25	10	26	20,63
Черкаська	14	11	18	7	25	16	9	14	14,25
Чернівецька	26	25	22	20	24	26	-	15	22,57
Чернігівська	19	16	14	14	8	8	-	19	14,00
м. Київ	1	1	1	4	3	2	1	1	1,75

Таблиця 2

Розподіл регіонів за рівнем інноваційного розвитку

Регіон	Сукупний рейтинг інноваційного розвитку	Місце в рейтингу	Рівень інноваційного розвитку
м. Київ	1,75	1	Найвищий
Дніпропетровська	2,88	2	
Донецька	4,13	3	
Харківська	5,00	4	
Львівська	6,75	5	
Одеська	8,50	6	Високий
Луганська	9,25	7	
Запорізька	10,13	8	
Київська	10,14	9	
Автономна Республіка Крим	11,75	10	
Полтавська	12,75	11	Середній
Миколаївська	12,86	12	
Івано-Франківська	13,00	13	
Чернігівська	14,00	14	
Черкаська	14,25	15	
Сумська	14,63	16	Низький
Кіровоградська	16,43	17	
Вінницька	16,88	18	
Херсонська	18,38	19	
Житомирська	18,75	20	
Волинська	19,00	21	Найнижчий
Закарпатська	19,50	22	
Рівненська	20,50	23	
Хмельницька	20,63	24	
Тернопільська	21,14	25	
Чернівецька	22,57	26	

6. Статистичний збірник «Регіони України» 2009 Частина II За редакцією О.Г. Осауленка. Державний комітет статистики України. - Київ, 2009, 785с.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV
8. Звіт про конкурентоспроможність України 2010. Назустріч економічному зростанню та процвітанню Фонд «Ефективне Управління», 2010, 162с
9. Розпорядження кабінету міністрів України від 6.06.07 р. № 381-р Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008–2012 роки”
10. Стратегічні напрями розвитку регіональних інноваційних процесів - Електрон. ресурс/ Режим доступу: URL^http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=34700

*Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Галушко О.С., 25.10.2010*

*Надійшло до редакції
18.10.2010*